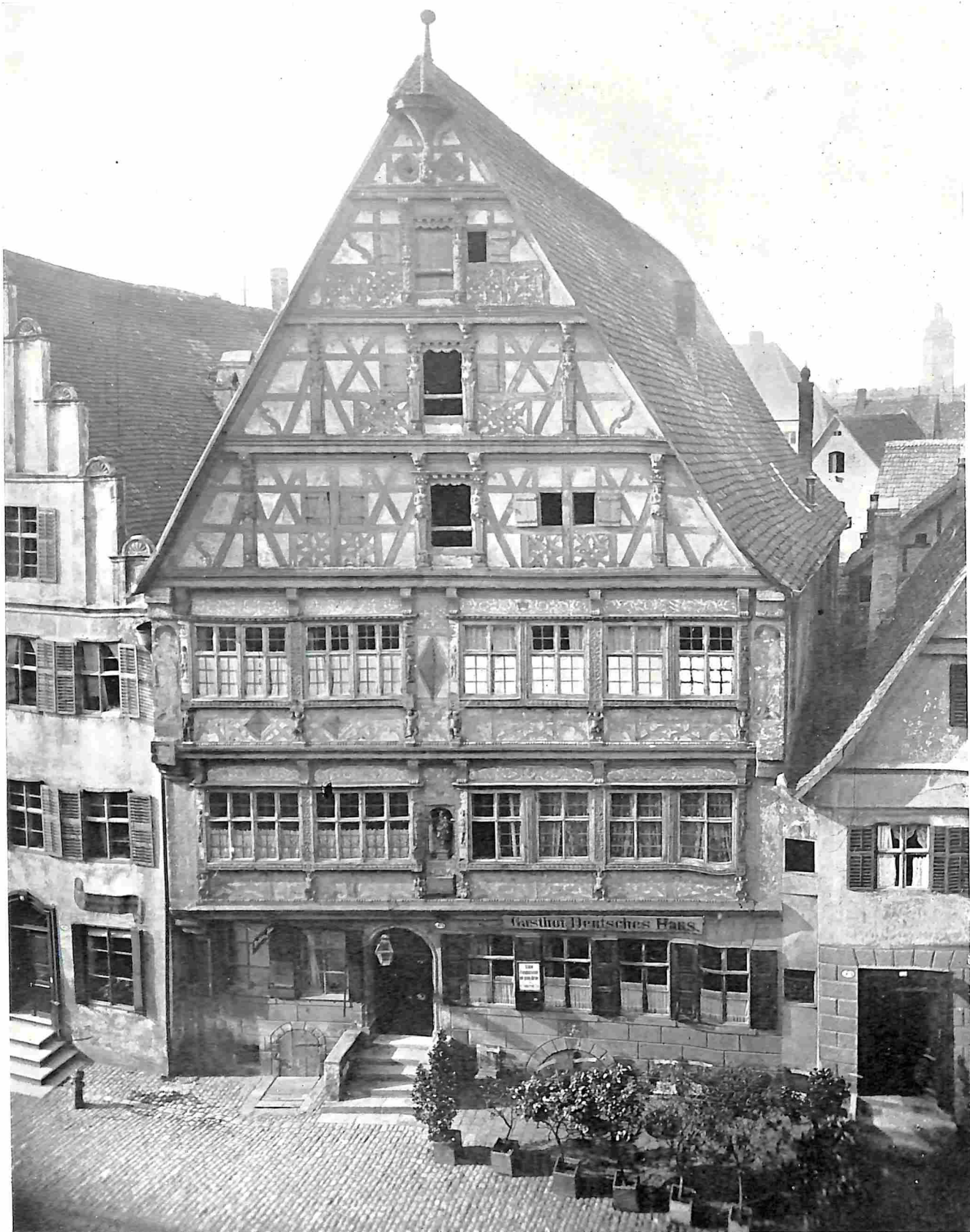

BUITEN

29^E JAARGANG N°. 39

ZATERDAG 28 SEPTEMBER 1935

„DAS DEUTSCHE HAUS“ OP DE WEINMARKT TE DINKELSBUHL IN N.-BEIEREN (1543, GEREST. 1877)
STAMHUIS DER GRAVEN DRECHSEL—DEUFSTETTEN, THANS „GASTHOF“

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

„Das Deutsche Haus“ te Dinkelsbühl (Ill.) . . .	BLZ. 457
GUITAREN VERKOOPEN IN CANADA (WEDERWAARDIGHEDE DICHEDEN VAN EEN TREKLUSTIGEN HOLLANDER). DOOR JOHN VAN SNELLENBERG (3) . . .	BLZ. 458—459
DE BEVELANDEN (II. DOOR „DEN ZAK“ VAN ZUID- BEVELAND) (GEÏLL.). DOOR DIRK L. BROEDER BLZ. 459.	466—468
STOCKHOLM (DE GRANIETEN STAD AAN HET MÄLAR- MEER) (GEÏLL. SLOT). DOOR HENRI VAN MANDELE BLZ. 460—461	
HET WONDER DER ONTWIKKELING (GEÏLL.). DOOR Dr. H. ENGEL	BLZ. 462—463
DE BLAUWE VALLEI VAN DE CREUZE (GEÏLL.). DOOR R. BLIJSTRA	BLZ. 464—465
VARENS (GEÏLL.). DOOR MIEN RUYS	BLZ. 465—467

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, is verboden.

Guitaren verkoopen in Canada

WEDERWAARDIGHEDE VAN EEN TREKLUSTIGEN HOLLANDER
3) DOOR JOHN VAN SNELLENBERG

JA, ik wist het. Ik had er eenige gevallen van gezien en ik kende het gevaar. Alcohol kan den anders vreedzamen Indiaan tot een woesteling maken. Het is, alsof die het dunne laagje van beschaving afstroopt en wreedheid, gepaard aan verachting en haat tegen den blanke, aan den dag brengt.

Het Canadeesche gouvernement realiseert zich dit ook en stelt zware gevangenisstraf op alcohol-verkoop aan de Indianen. Maar er zijn altijd lieden, die het verbod overtreden en zoo den duivel in „the red man” loslaten.

Steeds zorgelijker naderde ik de Hall, waar muziek en het lawaai van de feestvierders de avondstilte verstoorden. Ik wilde nog terugkeeren, maar ik had het nu eenmaal beloofd, mijn angst overdreef het gevaar, ik kon toch wel maken dat me niets overkwam, en de politie was er toch ook nog.

Aldus me vermannend liep ik de Hall binnen en naar het orkest. Men juichte en riep me welkom toe. Ik voelde me al geruster, nu ik er eenmaal was.

Ik speelde een solo, waarvoor de Indianen hartelijk applaudisseerden. De heele atmosfeer was vroolijk en welwillend. Mijn angst verdween.

Toen begon de misère.

„Nu ga je zeker met ons spelen, hè?” De orkestmeester glimlachte me vol verwachting toe.

„Vooruit dan maar,” zei ik, „beginnen jullie maar.” Ze speelden melodieën, die ik nooit gehoord had en waar ik geen touw aan vast kon knopen. Maar als je met een sterk orkest gitaar speelt, kan je wel zoo tusschenin een accoord plaatsen of trachten enkele noten te tokkelen. Ik deed mijn best en 't klonk niet eens erg gek; zelfs het orkest maakte geen tegenwerpingen. Maar ze speelden zoo duivels vlug, dat ik soms niet wist hoe mee te komen. De dansers hot-

sten en renden letterlijk door de zaal, terwijl de muziek steeds wilder werd. Ik had nog nooit zooiets gezien. Het orkest en de dansers zweepten elkaar op, steeds vlugger, luider, vlugger, vlugger!

Ik haalde de vreeselijkste geluiden uit mijn huilende gitaar, tot mijn vingers zoo moe werden, dat ze bijna niet meer konden. Ik was geen lang spelen gewend en zeker niet met deze krankzinnige snelheid; ik kreeg soms zo'n kramp in mijn hand, dat be- wegen voor 't oogenblik onmogelijk was. Dan ging 't weer over en ik componeerde in allerijl nog nooit gehoorde dissonanten. Soms ook kon ik nog een melodietje voortbrengen, maar was zóó ver achter bij het orkest, dat zelfs de domste Indiaan zich moet hebben afgevraagd, wat ik toch uitvoerde!

Tot mijn vingers werkelijk heelemaal niet verder konden. Mijn linkerhand werd ineens als gevoelloos. Ik móest iets verzinnen om mijn niet verder spelen te rechtvaardigen, vóór hun twijfel tot een onomstootelijke zekerheid zou gekomen zijn: dat ik een prul van een gitaarspeler was — en met een vluggen, sterken ruk, met de kracht der wanhoop, trok ik tegelijk twee snaren stuk. Ze gaven een knappenden metaalklank en ik keek alsof ik heel teleurgesteld was over dit onverwachte ongeluk.

De orkestmeester staarde met stom vragende oogen naar mijn gitaar.

„Twee snaren gesprongen! Ik heb zeker te hard gespeeld. Ik heb geen andere bij me. 'k Ga maar even naar het hospitaal en haal er een paar,” zei ik opstaande. „Ik kom dadelijk terug, dan gaan we verder.”

„O — u hoeft niet weg te gaan, ik heb zelf wel snaren,” zei hij tot mijn schrik en haalde er eenige uit zijn zak.

„Dit zijn banjo-snaren,” protesteerde ik. „die gaan niet op mijn gitaar!”

„Maar gisteren zei u toch zelf dat ik banjo-snaren gebruiken kon voor de gitaar die ik van u kocht!”

„Natuurlijk! dat kán ook! Snaren van een tenor-banjo zijn goed, maar deze niet. No good, savy, too thick,” daasde ik eigenzinnig verder. „Ik ga toch de mijne maar halen.”

„O.K.” mompelde de Indiaan.

Ik deed vlug mijn gitaar in de huls, glimlachte tegen het orkest en probeerde me gratieel door het dansende publiek naar den uitgang te begeven.

Toen gebeurde dat, wat de aanleiding van de katastrofe was: een vrouwenstem riep me, ik voelde een hand op mijn schouder en in gebroken Engelsch klonk het met een diepe keelstem:

„Gaat u nu al weg?”

Een jonge Indiaansche was naast me opgedoemd, de oogen gloeiend door de opwinding van den dans. Ze zag eruit als een demon, haar oogen schitterden als vuur.

Ik moet bekennen dat Indiaansche vrouwen mijn smaak niet zijn. Soms echter, doch zelden, zijn ze mooi, met haar soepel, gespierd, prachtig figuur. Dit meisje was zoo gebouwd.

„Ik moet gaan,” zei ik, me losmakend. „Maar ik kom dadelijk terug. Ik ga alleen even mijn gitaar weer in orde maken.” Ik sprak heel beslist, maar het maakte geen indruk op haar.

„Eerst één dans met mij dansen? Toe, alstublieft?” Ze keek me aan met haar prachtige oogen en het was moeilijk te weigeren.

„Als ik terug ben, dans ik met u,” probeerde ik nog.

„Nee, nee, nee! Nu!”

Mijn heele leven heb ik de ruïneuse neiging gehad om het verkeerde te doen in zwakke oogenblikken. Hier had ik ten eerste deze uitnoodiging niet moeten aannemen en nu kon ik natuurlijk dit mooie kind niet weigeren.

Ik zette mijn gitaar weg, legde mijn arm om haar fijne middel en zoo dansten we samen verder.

Ze danste heel goed, licht, met sterke, vlotte voeten en het was wonderlijk aangenaam zich samen met haar te bewegen in het snelle tempo. Mijn eenige angst was de mogelijkheid dat haar verloofde zou opdagen. Deze jonge vrouw had natuurlijk een verloofde en hij zou stellig jaloeersch zijn, vooral omdat ze met een Blanke danste. Maar tot nog toe zag ik niets kwaads in de oogen van de jonge Indianen die in onze nabijheid stonden, en tot zoover ging dus alles nog goed.

Het orkest hield ineens op met spelen, waarschijnlijk ook om wat op adem te komen; en de dirigent kondigde daarop aan, dat nu een van zijn eigen composities zou volgen.

De Hall weerklonk dadelijk van gejuich en applaus. Ik was benieuwd wat er nu voor muziek zou komen. De kleine naast me hield mijn arm stijf vast en toen ze zei: „Dansen we dit weer samen?” en lachte, een wonderlijk mooie lach van sterke, gelijke tanden tusschen roode, volle lippen — toen probeerde ik niet eens meer te weigeren.

Maar nauwelijks was de muziek begonnen of ik voelde me op vreemd terrein; wat was dit voor dansmuziek? De trommels trommelden razend, een vreemd, machtig rythme, dat je „tot in je klokhuis” trof, dat alle primitiviteit in je wakker wilde roepen. De andere instrumenten huilden crescendo mee, terwijl ook de trommels steeds luider werden.

De Indiaansche werd als een bezetene. Wat kon dat kind dansen! Je moest een Indiaan zijn om mee te kunnen doen! Ik kon het niet. Het was weerezinnend en tegelijk fascineerend. Daar stond ik en voelde me uitgestooten. Ik keek op en zag ineens de gezichten om me heen veranderd; verraderlijk, vijandig leken ze me. Of verbeeldde ik me dat? Ik probeerde te doen of ik niets merkte. De muziek werd intusschen steeds wilder. De paren om me heen dansten als waanzinnigen, sommige begonnen sprongen te doen, zooals ik nog nooit van te voren gezien had. Dan wrongen ze weer hun lichamen, kronkelden langzaam naar beneden en dan weer omhoog. Mijn mooie partner, die òf door dat voorbeeld, òf door de muziek, steeds meer opgezweept werd, kreeg ook al van die kronkelaanvallen en haar heele lichaam sidderde.

„Hou in Godsnaam op, ik kan niet meer,” riep ik. Maar er was geen ophouden aan. De Indiaansche, die even verwonderd naar me opgekeken had, omdat ik me zoo zonder animo verder bewoog, omhelsde me met de kracht van een man; en of ze mijn woorden niet hoorde, of ze verachtte als een uiting van het zwakke, blanke ras — ik weet het niet, maar haar bewegingen werden steeds heftiger. Voor rede zou zij niet meer vatbaar zijn en ik voelde dat hier ongelukken van zouden komen. Ik kon niet anders doen, dan me met alle kracht die in me was, uit haar knellende omarming los te maken, en van haar weg te gaan. Ik duwde allen van me af en trachtte de plaats te bereiken waar mijn gitaar stond.

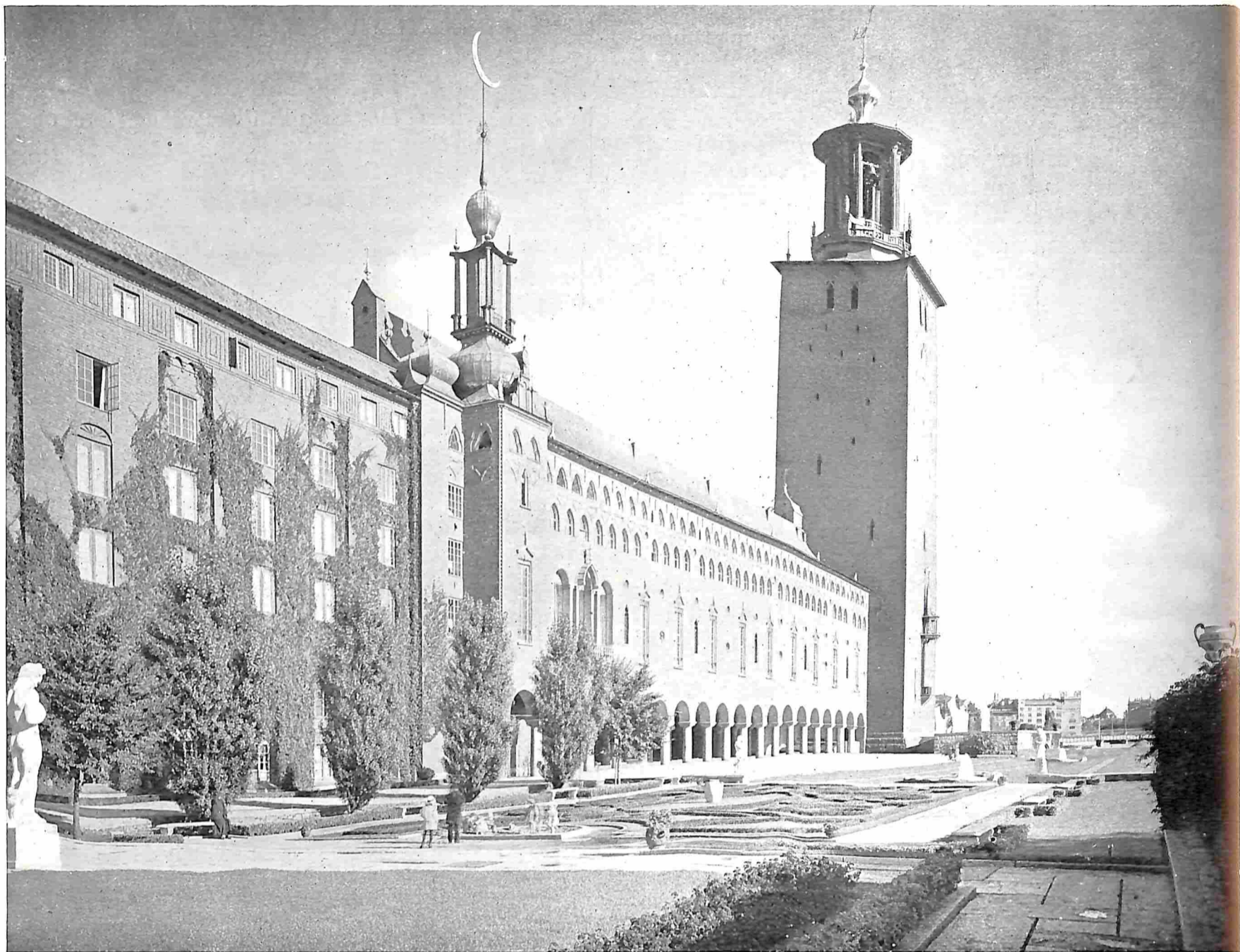
(Slot volgt)

DE BEVELANDEN

II. DOOR „DEN ZAK” VAN ZUID-BEVELAND
DOOR DIRK L. BROEDER

MEN heeft Goeree dikwijls vergeleken met een hamerkop, en niet ten onrechte, want met een beetje fantasie en een dosis goeden wil kan men een hamer in den vorm van het tweeling eiland Goeree-Overflakkee zien, en zoo kan men met evenveel dichtelijke vrijheid, of liever door het oog des schilders, in Zuid-Beveland een retort herkennen. En nu ligt het in mijn bedoeling U in twee groote tochten door dit eiland, den boomgaard van Zeeland, te geleiden, en wel per tweewieler, want de afstanden zijn hier te groot om in enkele dagen per pedes apostolorum veel te kunnen zien. ☼ Het ligt voor de hand, dat we Goes als uitgangspunt voor onze tochten nemen, waarvan de eerste een bezoek aan „den Zak” van Zuid-Beveland zal gelden. ☼ We verlaten Goes in het zuid-oosten en bevinden ons weldra op den bijna kaarsrechten weg naar 's-Gravenpolder. Links en rechts van ons strekt zich een rijk landbouwgebied uit, vette akkers, zwaar beladen met welige gewassen, en overal steken liefelijke spitse kerktorentjes boven de lange lanen hooge boomen uit. ☼ Nauwelijks buiten het dorp ervaren we weer eens, dat les extrêmes se touchent, want de rechte weg gaat nu als een dronkenman slingeren en draaien. ☼ Er is een aardige legende verbonden aan dezen slingerweg. Ik heb eens gehoord, dat hij zes en twintig kronkelingen heeft. Geteld heb ik ze nooit, althans niet tot het bittere einde toe, want, hoewel ik al een keer of drie met vollen moed begonnen ben, heb ik het nog maar tot even over de helft weten te brengen, en toen zag ik zelf alles kronkelen en kreeg er schoon mijn bekomst van. De legende dan. ☼ Het gebeurde vele jaren geleden, ik weet niet meer hoe lang wel, dat de weg tusschen 's-Gravenpolder en Hoedekenskerke, die ze hier Sraevepolder en Oetjeskareke noemen, zóó slecht was, dat het wel een halven dag duurde eer je over de hobbelige keien van dien met putten bezaaiden weg van het eene dorp naar het andere kon komen. De vroede vadersen besloten te langan leste, dat er wat gebeuren moest. En er gebeurde wat: de dorpsregeerders praatten en praatten, en jawel, met besloot werkelijk, dat er een nieuwe weg moest komen! Een nieuwe weg, ja, maar hoe moest die loopen? Boer Pier wilde geen land afstaan, dan moest de weg maar over het erf van boer Bram loopen, doch boer Bram voelde er weinig voor, dus dan moest de weg maar over het erf van buurman Dies loopen. En zoo ontstonden groote, schier onoverkomelijke, moeilijkheden, totdat een der burgervaders op het lumineus idee kwam een touw te spannen tusschen de beide dorpen. Dan zou de burgemeester van Hoedekenskerke op zijn torentje klimmen en de burgemeester van 's-Gravenpolder op het zijne, en beiden zouden een uiteinde van het touw vasthouden, terwijl een jongetje het land in gestuurd zou worden om op een gegeven oogenblik op een trompet tot driemaal toe een stoot te geven. Bij den derden stoot zouden de beide magistraten het touw loslaten, en waar het viel, daar viel het en daar zou de weg loopen.

(Vervolg en slot op bladz. 467)

ZIJGEVEL EN TUIN VAN HET STADHUIS TE STOCKHOLM

STOCKHOLM

DE GRANIETEN STAD AAN HET MÄLARMEER

Op de Zuidelijkste punt van Kungsholmen, tegenover de grijze, eeuwenoude gebouwen van het Ridder-eiland en den hoogen oever van het Zuider Mälarmstrand, ligt Stockholm's beroemdste bouwwerk uit jongere tijden, het nieuwe Stadhuis. Met zijn muren uit donkere baksteen, zijn groene daken en zijn glinsterende vergulde torenspits, met zijn gordel van weelderig groene terrassen en de altijddurende weerspiegeling van zijn hoogen, rechten hoekigen klokketoren, is Stadshuset, direct oprijzend uit het wijde water van het Mälarmeer, de trots en de glorie van de Stockholmers. Zij worden niet moede de geschiedenis te vertellen van zijn schepping en van de verwezenlijking der plannen. Zooals in den tijd der gothiek het diepe geloof en het machtige idealisme der middeleeuwen zich kristalliseerden in den bouw van een kathedraal, die als een steenen gedicht ten hemel rees, zoo vond hier burgerzin zijn hoogste bekroning in de voltooiing van dit grootsche bouwwerk. De bouwstijl was romantisch, evenals de geest die het schiep. Sinds 1893, het jaar waarin hij zijn eerste plan voor een Stadhuis ontwierp, werd het Ragnar Östbergs levenswerk. Als uit een machtig vizioen geboren, groeide deze schepping, in een gestadigen strijd om de verwezenlijking, uit tot een volledig plan. Dit bouwwerk moest worden tot een samenvatting van de historie, van het geestes- en kultuurleven van het land, waarvan deze stad de hoofdstad was. De luchtige gratie van zijn daktorentjes en de hooge soberheid van zijn lijnen, de prachtige uitbundigheid zijner zalen en de ingetogen schoonheid van het machtige binnenplein, weerspiegelen de vele facetten van den Zweedschen volksgeest. Vele elementen, ontleend aan oude Zweedsche historische gebouwen, als de oude koningsburcht Tre Kronor (Drie Kronen) en het slot Gripsholm, en ook vreemde in-

DOOR HENRI VAN MANDELE (Slot)

vloeden, als die van het Venetiaansche dogenpaleis, trachtte hij ineen te smelten tot een grootsche synthese. Twaalf jaar, van 1911 tot 1923, bouwde Stockholm aan zijn stadhuis. De bouwhutten verrezen op het werk: architect, kunstenaars en werklieden leefden, sliepen en werkten op de plaats zelve. Toen tijdens den oorlog de koperprijs zoo hoog werd, dat het onmogelijk leek, om het gansche dak met koper te bedekken, zooals men zich aanvankelijk voorgesteld had, droegen duizenden burgers 25 kronen bij voor den aankoop van een koperplaat. Op elke, zoo gegeven plaat is een nummer gegraveerd, dat correspondeert met het nummer in het schenkingsboek vóór den naam van den gever. Op midzomeravond van het jaar 1923, ter gelegenheid van de vierhonderdste herdenking van het begin van de regering van Gustav Vasa, Zwedens eersten erfelijken heerscher, had de inwijding plaats. Het hart van het gebouw is Borgargården, de Burgerhof, het groote vierkante binnenplein, ingesloten tusschen vier roode muren en den hoogen hemel. Hier heerscht een wondere, vredige sfeer, die bijna niet van onzen tijd is. Het is iets als de hooge rust van verstorven middel-eeuwsche kloostergangen of van een pleintje in een oud begijnhof, ergens in het hartje van Vlaanderen. Uit de nis boven het poortgewelf ziet het gekroonde beeldje van St. Clara met den seren glimlach van een gothieke heilige op ons neer. En hoog gulde kronen naar den blauwen hemel. Een breed bordes voert hier naar den ingang der Stadhuiszalen. De geweldigste is het dak van het gebouw. Door groote, met glas afgesloten zijn niet blauw, zooals men ze aanvankelijk had willen maken, doch van onbedekte baksteen, dat uit de hand is bijgehakt.

om den indruk van verweerde steen te geven. Met haar indrukwekkende afmetingen en groote ruimte is deze hal de aangewezen zaal voor groote plechtigheden en officieele feesten. Een breede marmeren statietrap leidt naar de feestétage, welke culmineert in de Gyllene Hallen. Door een gansche rij van zalen, elk met haar eigen, individueele schoonheid, voert de weg naar deze Gulden Zaal. Een indrukwekkend groote, langwerpige zaal gaat voor ons open. Zacht valt het gedempte daglicht door de diepe vensternissen in de zaal. Het trilt op de hooge wanden, die bekleed zijn met zacht glinsterend goudmozaïek en glijdt over het geweldige tafelblad en langs de verfijnde meubilering. Op de zijwanden bevinden zich bizarre, primitieve mozaïeken, weergevend personen uit Zweden en Stockholms historie. De achterwand wordt ingenomen door een symbolisch mozaïek, voorstellende Stockholm, de Mälarkoningin, omringd door de naties. ☞ In deze en ook in de talrijke andere zalen is het beste bijeengebracht van wat Zweden voortbrengt op het gebied van de zuivere en toegepaste kunsten. Zwedens grootste kunstenaars verleenden hun medewerking. Prins Eugen, de kunstzinnige broer van den koning en een van Zweden's beste schilders, voerde er een aantal fresco's uit. Carl Eldh hakte heroïsche tuinbeelden uit blank graniet. Tapijten, weefsels, glaswerk, kunstsmeedwerk, dat alles vormt een verrassende verzameling van Zweedsche kunstproducten. ☞ In het koele schaduw-halfduister van de arkadengang staande, ziet men des zomers de weelderig-groene gazons en het lommerrijke geboomte van den stadhuistuin. ☞ Na de hooge rust van den Burgerhof, het groote vierkante binnenplein, dat wij verlaten hebben, is dit uitzicht een verrassing. Deze sprookjestuin is als het laatste hoekje van een verloren paradijs. Fonteinën spuiten haar stralen omhoog, die, op den wind deinend, zacht wuivend verstuiven en door de zonnestrallen worden opgevouwen als veelkleurige waaiers. ☞ Charmante bronzen tuinbeeldjes sieren de hoeken en in het centrale gedeelte staan de machtige granieten beelden van Carl Eldh, symboliseerend drie heroën van de Zweedsche cultuur, den dramaturg Strindberg, den dichter Fröding en den schilder Josephson. ☞ Het water van het meer klotst tegen de steenen kademuren, daar waar de breede terrassen beginnen, die zich uitstrekken tot aan den voet der muren en langzaam verdwijnen onder de arkaden. In het verschieft schittert een breede baan zonlicht over het water, waar witte bootjes voorbijvaren en het zachte zuchtje, dat komt aanzweven over het meer, waait frische koelte onder de ritselende boomen. ☞ Het Stadhuis is het laatste groote werk van de Zweedsche nationaal romantische bouwkunst. ☞ De moderne, naoorlogsche opvattingen omtrent de bouwkunst werden bekend in Zweden. Funkis, werd het slagwoord in de kringen der jongeren. Funkis, dat is functionalisme; nieuwe zakelijkheid noemt men het bij ons. Er werd gedweept en gespot, er werd fanatiek gedebatteerd. De naam Le Corbusier was een vlag. „Een huis is een machine” zei Le Corbusier. Sommigen knikten met een bijna religieuze eerbied; anderen lachten hoonend. Er werd geëxperimenteerd en in de nieuwe stadsdeelen verrezen de zakenpaleizen uit beton, staal en glas. In de

DE BADPLAATS SALLSJÖBADEN BIJ STOCKHOLM

Kungsgatan, de breede Koningsstraat, met haar Koningsstorens, de beide hooge wolkenkrabbers, die nog weinige jaren geleden de hoogste in Europa waren. In de Hamngatan en op de Norrmalmstorg, waar, vóór zijn ondergang, de luciferskoning Kreuger zijn stalen kantorenstad liet bouwen. ☞ Stockholm is de stad der parken. Kunstig aangelegde, keurig onderhouden parken, met een weelde van kleurige bloemen. En vooral is daar Skansen, het groote, beroemde natuurpark en openluchtmuseum, met zijn oude boerenhoeven, zijn rustieke dorpskerkjes en zijn unieke vergezichten. Aan de buitenzijde groeit Stockholm steeds verder uit in kleurige tuinsteden en vroolijke villawijken. En als verre, vooruitgeschoven posten staan overal rondom de rooden houten zomerhuisjes der Stockholmers, zeer klein en zeer eenvoudig, op de kale of begroeiende rots-eilandjes, te midden der wouden en op de grasvlakten.

GEORGE III van Engeland overnachtte eens in een herberg en gebruikte den volgenden morgen een ei aan het ontbijt, waarvoor de herbergier een guinea op de rekening zette. „Zijn de eieren hier zoo zeldzaam?” vroeg de koning glimlachend. „Eieren niet,” antwoordde de waard, „maar koningen wel!”

HET RIJKSDAGGEBOUW OP HELGELANDSHOLMEN TE STOCKHOLM

HET WONDER DER ONTWIKKELING

DOOR DR. H. ENGEL

HET wonder der ontwikkeling. Hebt ge er wel eens over nagedacht? O, zeker, de moeder, die haar kind dagelijks ziet groter worden, geleidelijk ziet veranderen, bijna onmerkbaar,

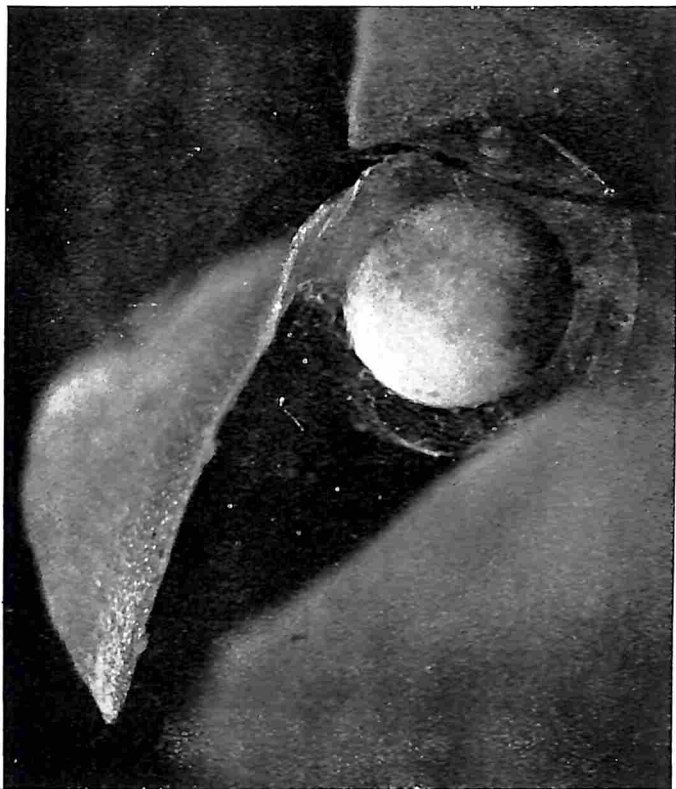
maar toch met de telkens weerkerende ervaring: zie, nu kan het dit, nu kan het dat, en bij ieder van die ervaringen is het kindje weer nader gekomen tot het mensch-zijn. Maar krachtens welke wet, waardoor, hoe? Wat is het, dat hem stuwt en dringt, immer voorwaarts in die bepaalde richting: mensch worden. O, zeker, dank zij het voedsel, dat we hem geven, dank zij onze goede zorgen, onze opvoeding groeit de kleine, maar we moeten erkennen, toch ook ondanks dat! We mogen de oorzaken nagaan, we mogen precies afwegen, wat we hem geven, zelfs kunnen we het chemisch analyseren, we kunnen de uiterlijke omstandigheden nagaan, controleeren, varieeren, we kunnen alle invloeden bepalen, waaraan de kleine is blootgesteld, maar al komt nu dit alles samen, er blijft een mysterie, er blijft een gevoegt, die al die omstandigheden gebruikt. Noem

haar vis vitalis, levenskracht, maar daar is nog niets mee gezegd, een woord is het, een woord voor een mysterie, dat we niet kunnen wegen of meten. ☼ Hebt ge wel eens in een aquarium salamanders gehouden? We zijn hier in het gelukkig bezit van

een serie photo's van de ontwikkeling van den grooten, den gekamden watersalamander. We schreven eens in een vorig nummer hoe men deze dieren, of hun verwant, den kleinen watersalamander, houden moet in een aquarium, liefst met gelegenheid tot aan land gaan, waterplanten, die boven het water uitsteken, een stuk kurk, een landhelft in het aquarium of iets dergelijks. In het voorjaar, wanneer alle leven in nieuwe vormen zich weer gaat ontplooien, in blijde verwachting van den warmen en blijden zonnetime,

verschijnen de mannetjessalamanders in de meest intense, oranje-roode, gele, zwarte kleuren, die men zich denken kan, als ridders uitgedost voor een toernooi, als primitieve krijgers, in felle, strijdhaftige

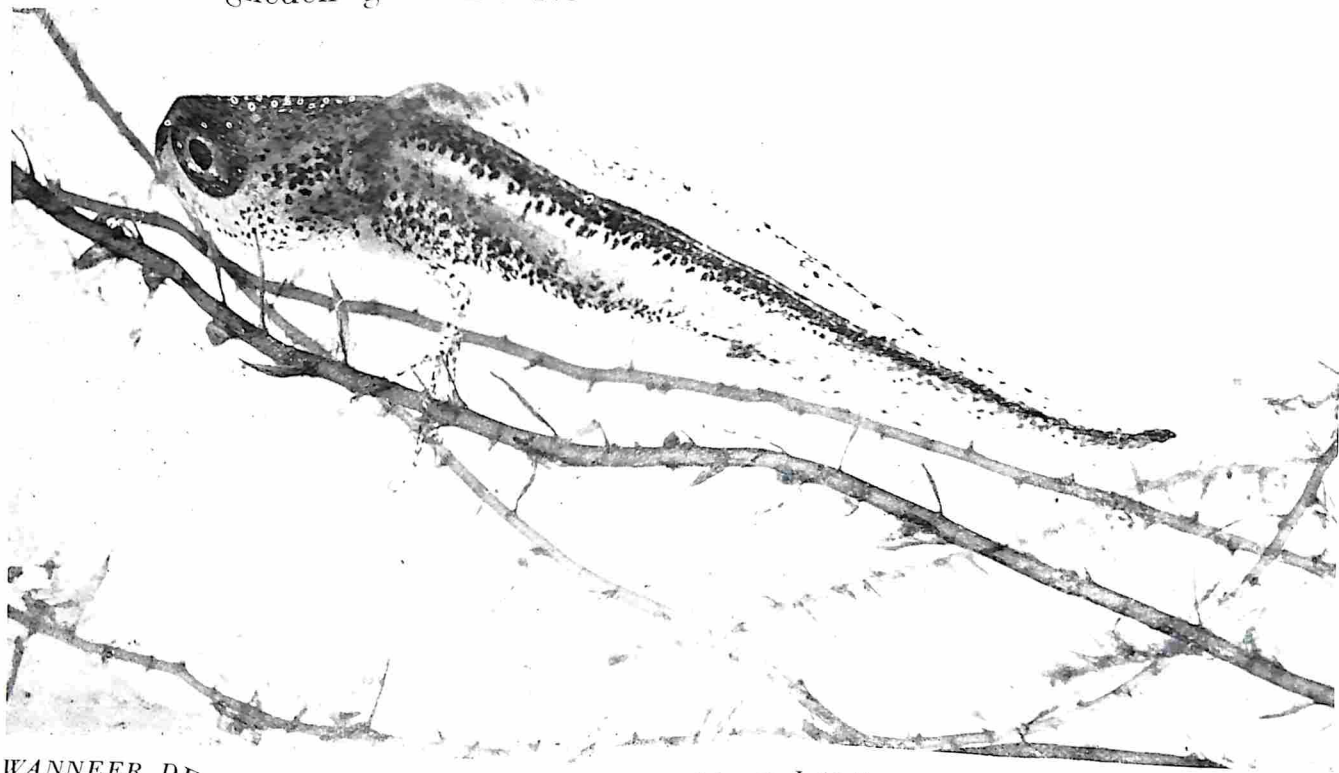
kleuren, een gekartelden, wapenenden kam op rug en staart. Ook de wijfjes wagen het de gewone beschuttende kleur te versieren met een enkele oranje streep of andere aanduiding, dat een tijd van activiteit, van optreden naar buiten is aangevangen. Dan begint het pronken en vrijen en jagen en dreigen, tot ten slotte het wijfje door het opnemen van het door het mannetje op den grond gedeponeerde sperma in staat is bevruchte eieren aan de waterplanten te kleven. En dan ziet de gelukkige aquariumbezitter, wat onze eerste photo vertoont: zoo hier en daar in de oksels van het hoornblad, onder tegen een blaadje van de waterpest of op een andere geschikte plek zijn de eitjes vastgehecht: een donker bolletje in een doorzichtig hulsel. Wonder ook hier weer:

EEN SALAMANDEREITJE (VERGROOT: IN WERKELIJKHEID MEET HET SLECHTS ONG. 2½ mm.). DE MOEDER HEEFT HET MET HET KLEVERIG HULSEL ONDER TEGEN HET BLAD VAN EEN WATERPLANT GEDRUKT

in dat bolletje saamgepakt ligt de toekomstige salamander, dit kluitje dooier en eiwit houdt in zijn bolvorm omsloten de krachten, die het zullen doen

zwellen, doen groeien, die het aanwezige materiaal zullen rangschikken in lagen, om holten, tot organen, die de doode stof zullen organiseren tot een salamander, als alle levende organismen afgevoerd tot in de fijnste finesses, tot in de klein-

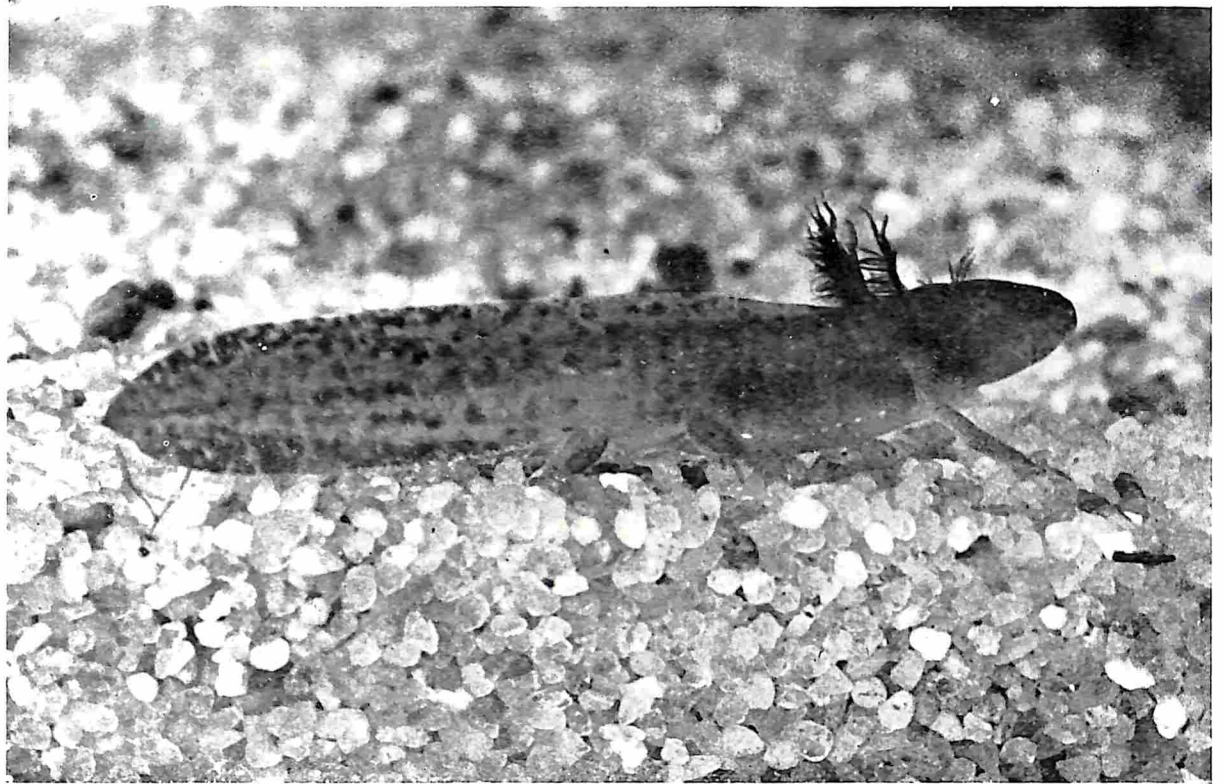

WANNEER DE SALAMANDERLARVE ONGEVEER 12 mm LANG IS, ZIEN WE PLOTSELING DE VOORPOOTJES TE VOORSCHIJN KOMEN

ste mikroskopische bijzonderheden kloppend van leven, aangepast aan de moeilijkheden, die kunnen komen, in staat te leven in een omgeving van sterk wisselende omstandigheden, toegerust met de mogelijkheden, daaruit tot zich te nemen de materialen, die noodig zijn tot groei, tot vervanging van versleten deelen. Wat is daarbij eenige mensche lijke machine? Bezit die ooit dat vermogen zich aan te passen, te groeien, zich voort te planten. Men heeft de kleine salamander-eitjes onder het mikroskoop be-

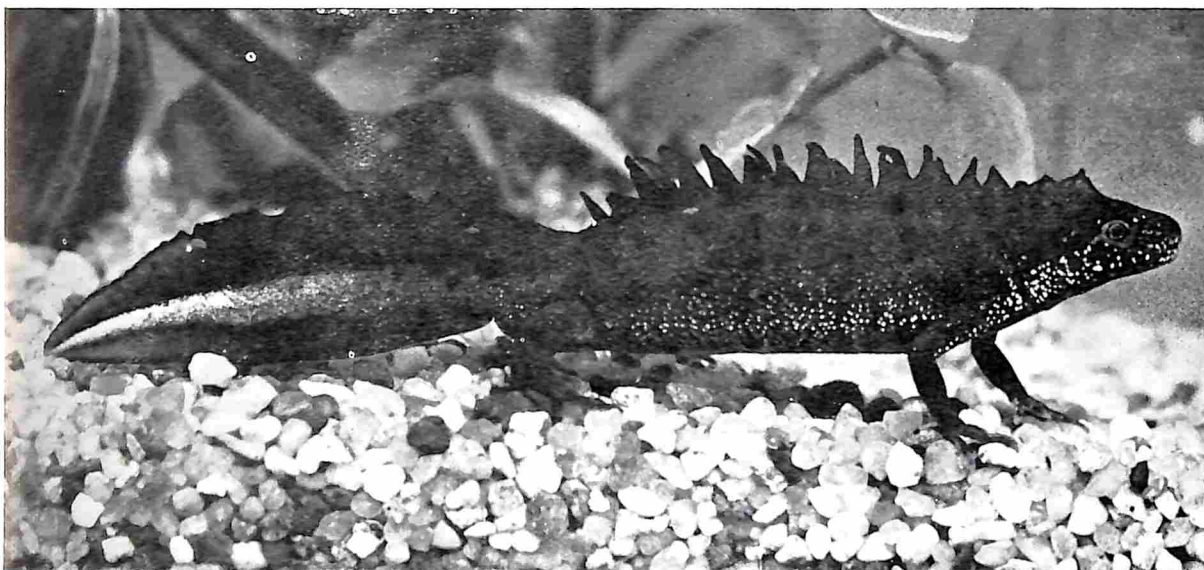
studeerd, men heeft precies nagegaan, wat er gebeurt, men kent nauwkeurig de opeenvolging van beelden, die zich voordoen bij den groei. Men heeft later de eieren bij den groei gehinderd, door midden gesnoerd, ja de mikroskopische techniek gaat zoover, dat men stukjes van het lichaam transplanteert, overbrengt van het eene lichaamsdeel op het andere, van het eene dier op het andere. Men heeft ontdekt, dat sommige deelen nog in staat zijn uit te groeien tot alle mogelijke organen, dat andere, meer stroef, zich slechts tot iets zeer bepaalds laten ontwikkelen, dat sommige deelen regulerend op andere werken,

ze vermogen aan te zetten tot het vormen van bepaalde organen, maar de centrale kracht, die den algemeenen vorm bepaalt, die maakt, dat dit of dat orgaan zijn vereischten vorm krijgt, dat er een salamander ontstaat, die kracht blijft een mysterie. Die levende, soepele, bouwende, uitbundige kracht, die ondanks de menschelijke ingrijpende handelingen er naar streeft een salamander voort te brengen, blijft ons verborgen. ☼ Daar zien we hoe er leven in het ei komt, ja op een goeden dag herkennen we reeds den salamandervorm door het doorzichtige hulsel. En dan op eens bemerken we, dat we jonge salamandertjes in ons aquarium hebben, kleine doorzichtige vischjes, maar met aan de keel wuivende aanhangseltjes, de kieuwen, waarmee het diertje als een echt waterdier adem haalt. En hier zien we weer de soepelheid, het aanpassingsvermogen van de centrale ontwikkelende kracht, die er aan het werk is. De groei gaat niet recht, domweg op het doel af, neen, ze is soepel, intelligent zou men geneigd zijn te zeggen, ze past zich aan, ze heeft geduld, ze maakt omwegen. Eerst heeft het kleine salamandertje kieuwen als een visch en snel schiet het door het water, de vijanden, waaronder ook de ouders te rekenen zijn, tenzij we ze na het eierleggen weg nemen, ontwijkend, en op jacht

EINDELIJK VERSCHIJNEN OOK DE ACHTERPootjes AAN DE SALAMANDERLARVEN. WANNEER NU NOG DE KIEUWEN AFGEVallen ZIJN, HEBBEN WE DE JONGE DIEREN VOOR ONS, DIE NA ENKELE JAREN ZELF OOK WEEREIEREN ZULLEN LEGGEN

naar de allerfijnste mikroskopische wezentjes, waarvan ons aquarium krioelt, die wij zóó niet zien kunnen, maar die we er met de waterplanten ingebracht hebben. Ze groeien en groeien en op een zekeren dag zien we dan, dat er één bezit, wat onze derde plaat vertoont: fijne voorpootjes, vlak achter de groote oogen en de kieuwen. ☼ Langzamerhand herkennen we nu den salamandervorm in het diertje, zorgen we voor watervlooien, dan eten ze zich aan dit goede voedsel dik en rond en vertoonen als gezonde salamanderbabies een fraaie donkere kleur. We zien nu ook de achterpootjes verschijnen en deze aanhangsels weten de kleintjes ook al aardig te gebruiken, om zoo nu en dan als een echt volwassen dier op de waterplanten te rusten. Maar een salamander is geen visch en haalt door longen adem. Ook die organen ontwikkelen zich dus en ten teeken, dat ze vol ontwikkeld zijn, zien we bij den een na den ander de fraaie kieuwpluimen verdwijnen en als heusche salamanders in zakformaat stijgen de dieren telkens naar de oppervlakte om adem te halen. Nu moeten we zorgen, dat ze ook gelegenheid hebben op het land te gaan of een stuk kurk te beklimmen, maar weer zóó, dat ze niet uit het aquarium kunnen klimmen, waartoe we het aquarium met een glasplaat of glasranden afdekken. Als voorwereldlijke monsters, dreigend, hoog op de vier pootjes, staan ze daar dan. Het werk van Moeder Natuur is voltooid, over enkele jaren zijn ook zij groot genoeg om zelf eieren te leggen In ons aquarium hebben we het wonder der ontwikkeling meegemaakt, het mysterie van het leven. Wie zal het doorgronden?

IN HET VOORJAAR DRAAGT HET MANNETJE VAN DEN GROOTEN WATERSALAMANDER EEN GROOTEN KAM OP DEN RUG EN PRONKT IN DE LEVENDIGSTE KLEUREN

DE BLAUWE VALLEI VAN DE CREUZE

DOOR R. BLIJSTRA

DE Côte d'Azur van de Berry! verzekerde mij een enthousiast bewoner van dit schoone land. Blauwe rotsen, blauw als de zee, graniet! Het woord graniet scheen op hem een bijzondere bekoring uit te oefenen, zooals bij ons misschien diamant of chrysopaas, want hij herhaalde het een paar maal en toen mijn gezicht nog niet van verrukking straalde, deed hij een laatste poging: „Het begin van het Massif Central”. En Nu, daar had ik wel eens van gehoord. De Jura en de Alpen, de Pyreneeën en Bretagne, zij alle zinken weg bij het Massif Central, het authentieke Fransche bergland, dat aan alle kanten omsloten wordt door Fransch sprekende, schrijvende en etende stervelingen, dat één en ondeelbaar als statig en somber geheel te midden van de vlakke

ligt, vulcanisch (geweest ten minste) woest, hoog, fantastisch, feodaal, in één woord: geweldig. En In Parijs hoort men al met een zekeren eerbied over dit land spreken: neen, in den winter kan men daar niet heen gaan, alle verkeer is gestremd, sneeuw metershoog, onbegaanbare wegen, maar

in den zomer, dan veranderen de sombere hoogten in gemakkelijk te beklimmen heuvels van een duizend meter en hooger (niet veel) en dan is het er verrukkelijk. Allerlei mystieke bronnen, waarvan het water voor de meest uiteenlopende ziekten helpt, worden door elken vriendelijken en hulpvaardigen gids aangeprezen (en welke Franschman is niet hulpvaardig en vriendelijk, als men belangstelling voor zijn land toont?) en men krijgt het gevoel in ruil voor de zoo gul gegeven inlichtingen althans een klein ziekteje te moeten simuleren, of men bekijkt zichzelf bij het naar bed gaan bezorgd in den spiegel om na te gaan of men er nu werkelijk zoo slecht uitziet. En Voor ons Hollanders, die geen berg hun eigen kunnen noemen, en die dus, sprekende over dergelijke gevaarten, minstens den Mont Blanc of den Mount Everest in hun verbeelding zien opdoemen, is het Massif Central een tamelijk uitgestrekt middelgebergte, dat er op een vacantiereis vriendelijk uitziet en dat men doorspoort om een van die oorden van hevige sensatie, waar het nu werkelijk zoo heel, heel anders is dan bij ons, te bereiken. En dan het begin van het Massif! Mijn verwachtingen waren niet hoog gespannen. Driehonderd kilometer ten

Zuiden van Parijs kon zich geen landschap bevinden, dat ook maar eenig belang kon hebben voor den verwenden tourist. En eerlijk gezegd, voor den verwenden tourist heeft het landschap ook weinig belang. Als men op zoek is naar peillooze afgronden, lang, donkere grotten, kasteelen, die met twee sterretjes in de Baedeker staan, Gothicse kathedralen, opvallende kleederdrachten en menschen, die men bekijkt als de leeuwen en tijgers in Artis en die omgekeerd met de zelfde onverholen verbazing de „vreemdelingen” aanstaren, dan kan men de vallei van de Creuze rustig overslaan en zich begeven naar de klassieke touristen-oorden, waar men honderden kilometers in een volle autobus moet rondtoeren om de bezienswaardigheden te bezoeken of in een eigen wagen door de Baedeker

of Guide Bleu van plaats tot plaats wordt gesleept, hang een enkel sterretje over te slaan en teleurgesteld als het eene sterretje niet zoo goed uitvalt als het andere. Want de bezienswaardigheden liggen in Frankrijk, een groot land ten slotte, verder uit elkaar dan wij ons voorstellen. Als men Tours

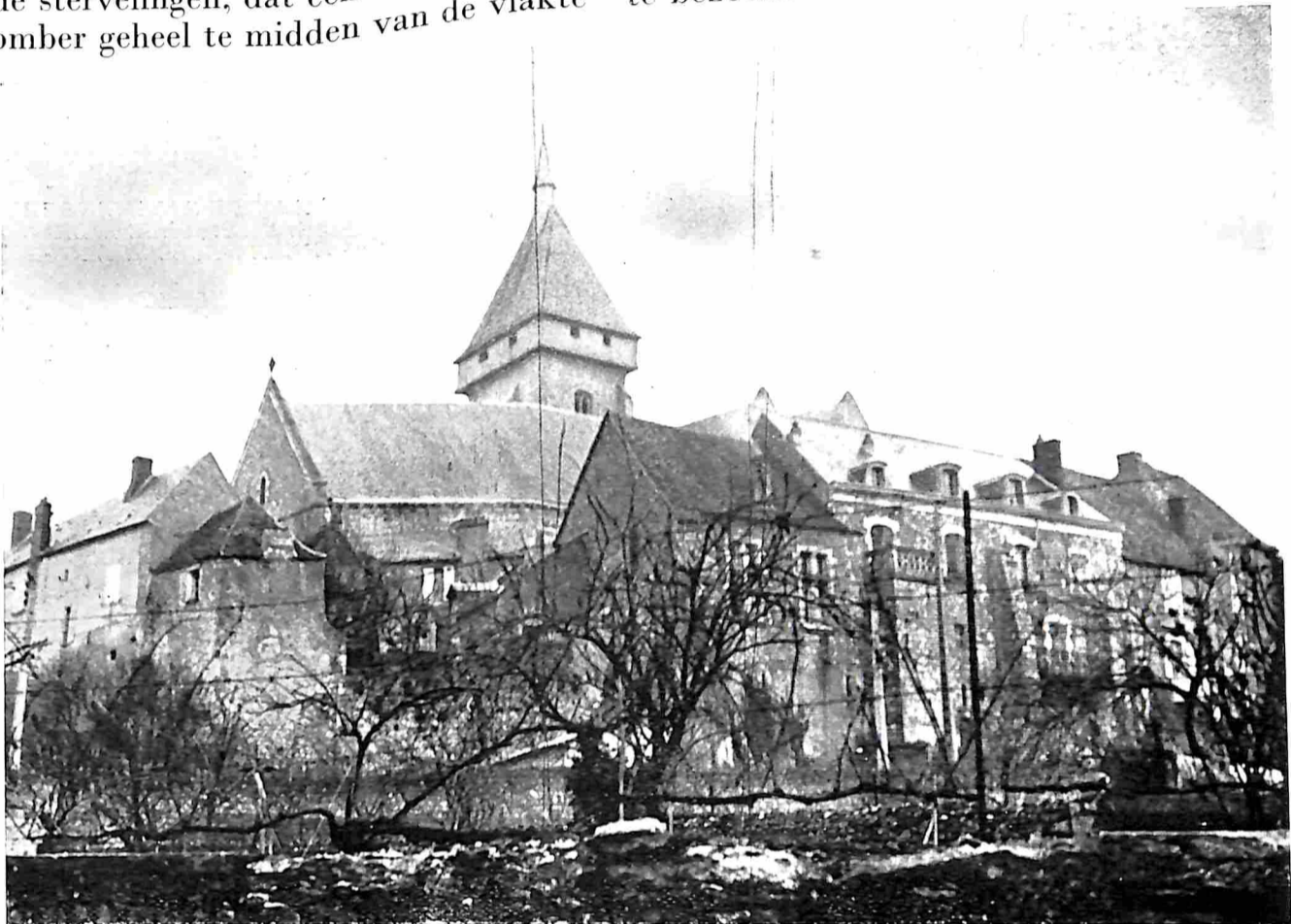

Foto R. Blijstra

DE ABDIJ ST. MARCEL BIJ ARGENTON IN DE VALLEI VAN DE CREUZE

als uitgangspunt voor een bezoek van de kasteelen aan de Loire neemt, moet men goed bedenken, dat het slot van Chinon 47 km van deze stad verwijderd ligt en dat een bezoek dus een dag kost. Tenzij men natuurlijk een van der onvolprezen autobussen gebruik maakt en dan ziet men er op een dag een stuk of acht, hetgeen misschien dan toch weer te veel is van het goede. En Aan de Creuze vindt men eveneens kasteelen, niet zoo mooi als die aan de Loire, vooral niet zoo goed onderhouden, maar daar staat tegenover, dat van Argenton uit een stuk of twaalf te voet zijn te bereiken, het verste ligt dan een kleine tien kilometer van de stad af, heen en terug dus een wandeling van vier uur. En Een gedeelte daarvan ligt niet aan de Creuze, maar aan de Bouzanne, een romantisch riviertje ten Noorden van Argenton, vol watermolens, bruggetjes en schilderachtige gehuchten waar men aan elke bocht een forschen toren of een stevig kanteel ziet oprijzen. De donjon de Prunget, het chateau de Mazières, de moulin de la Chaise St. Eloi, Rocherolle, Broutet, Conive, Chabanel, maar neen, wij hadden het niet over de bezienswaardigheden: de vallei van de Creuze en de Bou

Foto's Moerheim

MATHEUCIA JAPONICA

benaderen valt, zoodat men in zijn conversatie aangewezen is op de hoteliers, de taxi-chauffeurs en de porteurs aan de stations. ☼ Voor deze streek is nog zoo weinig buitenlandsche reclame gemaakt, dat men stilzwijgend voor een Fransman uit een andere streek doorgaat, en hoort men aan het accent, dat men met een vreemdeling te doen heeft, dan is dit geen reden om onmiddellijk de prijzen te gaan verhoogen, noch om het gesprek af te breken. ☼ Wat in dit land in de eerste plaats opvalt, zoodra men zijn eerste oriënteerende wandeling achter den rug heeft, dat is de houding van de landelijke bevolking, die, hoe welvarend en onafhankelijk ook, op het oogenblik (de omstandigheden in aanmerking genomen) nog steeds een zekere natuurlijke onderdanigheid bezit, stammende uit den tijd van de heerschappij der edelen, die in deze streken buitengewoon machtig waren. Vooral aan de Bouzanne, waar kasteel op kasteel een deel van de vallei beheerscht, is de landman eenvoudig en plichtsgetrouw, vol eerbied voor het bestaande, oprecht verontwaardigd, wanneer hij een blaadje als le Canard Enchaîné in handen krijgt, waarin de hoogwaardigheidsbekleeders bespot en de zaak Stavisky of het Saarpalestijn gehoord worden. Daar is Hitler een vreemde, die heel ver weg zit, zooiets als de keizer van Mandsjoekwo en alleen het weer, de stand van het gewas of de gebeurtenissen in de onmiddellijke nabijheid zijn van belang. Velen hebben Parijs, hoe gek dat ook voor ons klinkt, nog nooit gezien, en één van hen werd bepaald spraakzaam, zoodra ik met hem over die groote stad sprak: hij was er een maand geleden drie dagen geweest en dat had hem ontzettend veel geld gekost, want hij had in een hôtel geloogerd van 35 franc per nacht. En

zanne worden niet bezocht om de enkele historische punten; men loopt, ja eerder, men zwerft er rond, omdat het er prettig is, omdat men kennis maakt met het Fransche land, met de Fransche bevolking, die in sommige deelen van het land zoo moeilijk te toen ik hem even met iets van begrijpen van man tot man aankeek, schudde hij bijna weemoedig met zijn hoofd neen, alles in het nette en vrienden in Parijs hadden alles voor hem betaald, maar het leven was daar nu eenmaal duur, een luxe-stad niet-waar? En de regeering, die daar zetelde, was ook een luxe en hij was er trotsch op, dat het Fransche volk zoo'n goede regeering kon betalen. Ongetwijfeld beschouwde hij den ministerraad als een verzameling van leenheeren ☼ Aan den anderen kant is deze houding bijna verwonderlijk, als men bedenkt, dat een deel van de oude, feodale kasteelen, half vervallen door welvarende landbouwers zijn gekocht en gerestaureerd (althans het deel dat ze konden gebruiken, de rest laten ze kalm verder vervallen) en nu tot boerderijen zijn verbouwd, zoodat men soms de kippen in de vroegere eetzaal en de konijnen boven de poort ziet gehuisvest. En nog eigenaardiger wordt het geval, als men verneemt, dat de boeren de oude veeten van de vroegere baronnen hebben overgenomen en dat de boer van het kasteel de Mazières die van den donjon de Prunget niet kan uitstaan ☼ Behalve versterkte kasteelen treft men ook grimmige abdijen aan in de liefelijke vallei van de Creuze. Want niet altijd waren de dienaren van den vrede veilig voor de aanvallen van de onafhankelijke edelen, die geld en voorraden zochten, waar zij dachten ze te kunnen vinden. Zoo vindt men onder de rook van Argenton het oude klooster van St. Marcel, met zijn stevigen toren, op de plaats waar het oude Gallisch-Romeinsche Argentomagus gelegen was. Het beheerscht door zijn ligging en door zijn constructie dit deel van het dal en het is dan ook niet verwonderlijk, dat het dichtstbijzijnde kasteel eerst op enkele kilometers afstand gelegen is. (Slot volgt)

VARENS

DOOR MIEN RUYS

ZOEKEND naar het wisselende spel van licht en donker, dwalen we door den tuin. Ofeigenlijk is het andersom: wij zoeken niet met voorbedachten rade dit spel, maar het grillige, rusteloze ervan lokt ons onweerstaanbaar. Soms zijn het de slagschaduw van een lange rij hooge, rechte

POLYSTICHUM ANGULARE DIVISILOBUM

stammen, met hun regelmatig herhaalde, krachtige schaduwstrepen, soms is het juist het ordeloze, onverwachte van dicht-opeengepakte kruinen, dat onze aandacht trekt. In een bosch is het de groepeerings van de boomen, die den licht-inval beïnvloedt: er zijn zware, breeduitgroeïende beuken en lichte berken, hooge smalle populieren of grillige, spookachtig verwrongen acaciastammen. Hun verschillende groeiwijze geeft evenzeer uiteenlopende mogelijkheden voor onderbeplanting. In een dicht dennenbosch is de bodem bedekt met een zachte laag naalden, waaronder de meeste plantengroei verstikt. In een zwaar beukenbosch dringt zóó weinig licht door, dat ook hier niet veel planten

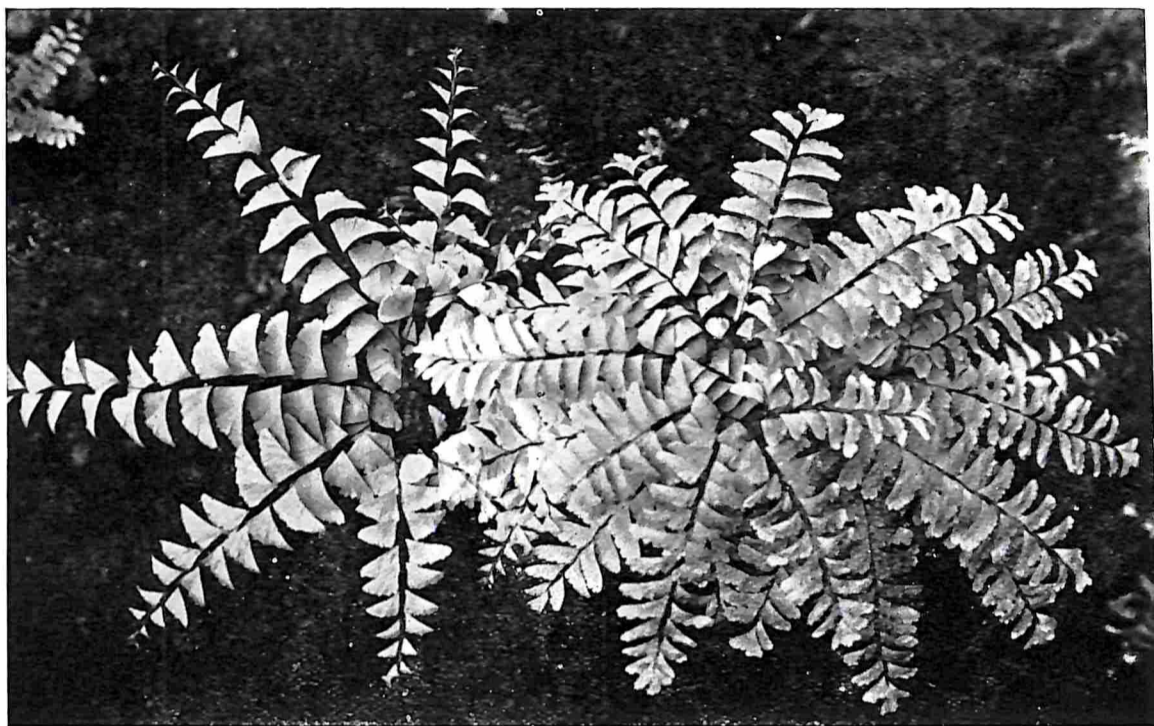

Foto Moerheim

VARENS. ADIANTHUM PEDATUM

leven kunnen. De wijdverspreide wortels trekken al het vocht uit den omtrek tot zich, zoodat behalve de dichtheid van de bladeren, ook nog het wortelgestel

invloed op den ondergroei oefent. Eiken en populieren wortelen diep en recht naar beneden en geven dus grootere mogelijkheden tot ontwikkeling aan hun voet. In ieder land zijn de bosschen weer anders, zijn de mogelijkheden door klimaat, ligging en bodemgesteldheid verschillend.

In Denemarken is b.v., in tegenstelling met in ons land, een heel rijke bodembekleding in de zware beukenbosschen. Hier groeien o.a. witte en blauwe Hepatica's bij duizenden. Maar al is een groote kleurenweelde onder de meeste boomen niet mogelijk, eenige begroeiing is toch in vele gevallen wel aan te brengen. Mos glanst in allerlei tinten van groen en varens groeien bijna overal. Zelfs zonder zon geeft een varenblad nog een in-

druk van wisselend licht en donker. Ragfijn zijn de diep ingesneden bladen, gaaf en volmaakt is de heele plant. In 't wild zijn er heele streken mee bedekt, op droge zoowel als heel vochtige plekken, in slootwallen en kruipende over oude boomstronken: overal in de donkerste hoekjes schieten nog varens omhoog. Ook in den tuin is de varen een dankbare plant. In 't voorjaar, als alles al groen en vol leven is, toont de varen niet anders dan een dorre, bruine stomp. Maar op een heel zachten, vochtigen voorjaarsmorgen zijn er donzige, lichte knolletjes op zichtbaar. Dan, met een razende snelheid als om haar scha in te halen, ontplooit zich de varen in enkele dagen. De indruk van donzige teerheid is snel veranderd tot een bal bedwongen, ingehouden kracht. Als een gebalde vuist staat ieder blad alleen en stuwt zich omhoog. Dan, langzamer, ont-

rolt zich het fijne groen, de hevigheid verslapt en nu zijn het net gezellige families, in groepjes bijeenstaande, groot en klein, dicht oopen gedrongen, totdat in de verdere ontplooiing ook dit gemoedelijke weer overgaat en de varen prijkt als een trotsche, zelfbewuste plant, een vol-

DE BEVELANDEN. HET KERKPLEIN TE BORSSELE

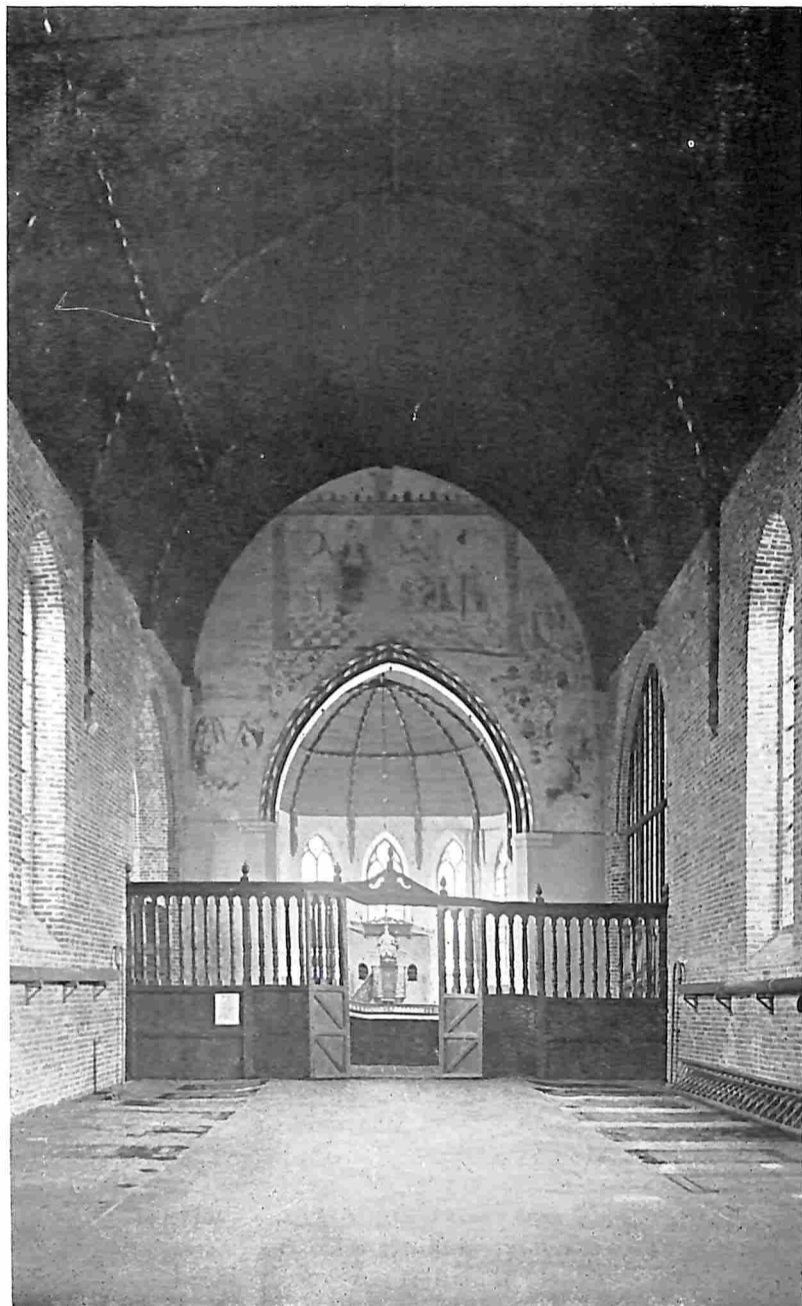
maakt ge-Mattheucia struthiopteris, smal en gesloten in het licht, maar wijd zich openend in de donkere schaduw der boomen. Veel fijner van groei en vorm is de Adiantum pedatum met donkere, bijna zwarte glanzende stengels. Deze laatste wordt ook gebruikt als groen voor taferversiering. De hoogwordende, sierlijke adelaarsvaren is vrij bekend en komt veel voor in 't wild. Ook de koningsvaren

behoort tot de hoogere soorten. Als fijn kant steken de platgroeïende bladen van de *Polystichum angulifolium* af tegen den donkeren grond. Grillig kruipt de *Polystichum polydactylum aspidium* over den grond. Vederachtig licht spreidt de wijfjesvaren (*Athyrium filix foemina*) haar bladen uiteen, maar spookachtig en verrafeld is een andere variëteit hiervan: *Athyrium filix foemina monstrosum*. De lage *Blechnum spicant* en de fijnere *Cystopteris bulbiferum* zijn aardig tusschen de steenen van een beschaduwde muurtje. De meeste varens houden van een vochtigen boschgrond, maar door hun groot aanpassingsvermogen gelukt het dikwijls ook ze op droge, ongunstige plaatsen aan den groei te krijgen. Voor heel ongunstige plekjes, zooals om den voet van een boomstam, of tegen hooge, droge wallen groeit en verbreidt zich de *Polypodium vulgare*. De plant is klein en niet opvallend mooi, maar in groote groepen bijeen ontstaat toch een levendig groene bodembedekking op plekken, waar anders zoo goed als niets wil groeien. Ook het feit dat deze laatste varen 's winters groenblijvend is, is niet onbelangrijk. Veel te weinig worden al deze varens eigenlijk geplant, met hun merkwaardige variatie van grillige vormen onder het altijd wisselend schaduwspel der boomen.

DE BEVELANDEN

(Slot van bladz. 459)

ZOO gezegd zoo gedaan, en op den afgesproken dag was alles gereed. De burgemeesters waren op hun torens, de beide uiteinden van het touw in de hand, het jongetje met zijn trompet in het land en toeoeoeoet! dat was de eerste keer toeoeoeoet! dat was de tweede keer, en hoei! daar liet een der burgervaders van louter opwinding het touw los, dat slap kronkelend de lucht in vloog, en toeoeoeoet! daar had je den derden stoot en daar vloog het touw van den anderen toren naar beneden. Te laat, het kwaad was al gedaan en daar zaten ze nu met d'r gebraden peren! Dat was me toch ook wat! Slingerend lag het touw tusschen beide

FRESCO IN DE KERK TE NISSE, VOORSTELLEND DE AANKONDIGING EN DEN STAMBOOM VAN JESSE

dorpen in zes en twintig kronkelingen! Het hielp niet of de boeren mopperden, of ze den stichter van het onheil donker aankeken, het touw lag er en bleef er liggen. Plots begon een der boertjes te lachen. Hij schaterde het uit, zoodat zijn buikje ervan schudde. Ja, men moest het nu maar zóó laten. Het was toch wel grappig En zoo komt het, lezer, dat de weg van 's-Gravenpolder naar Hoedekenskerke zes en twintig kronkelingen heeft, doch ik zeg U niet welke burgemeester het was, die het touw te vroeg losliet! Een schitterend vergezicht wacht ons op den dijk van Hoedekenskerke, dat zelf een aardig dorpje is. Tegenover ons bevindt zich de nes van westelijk Zeeuws-Vlaanderen, die, indien ze naar het noorden werd geschoven, prachtig zou passen in de bocht van Be-

ZUID-BEVELANDSCHE SCHEPER

veland. Iets naar links zien we Hansweert, terwijl het in de vaargeul vóór ons een lustig va-et-vient is van groote oceaanstoomers en vrachtschepen, die langzaam hun weg tusschen de zandbanken van de Honte of Wester-Schelde banen van en naar Antwerpen. ☞ We rijden nu een heel eind langs dien dijk en hebben veel kans om nog een van die echt ouderwetse schepers met hond en kudde op den weg te ontmoeten. Bij het gehucht Bakendorp gaan we landwaarts naar Baarland, een plaisant dorpje, omringd door zwaar geboomte. Van hier tot Ellewoutsdijk en verder tot Driewegen slingert de weg zóó, dat men soms bijna op hetzelfde punt waant te zullen uitkomen. En juist dit kronkelen van den weg verleent zulk een bekoring aan het schoone land van Zuid-Beveland. Ik heb U zoo juist verteld van de zes en twintig kronkelingen in den weg van 's-Gravenpolder naar Hoedekenskerke, doch ik geloof, dat de weg, dien we nu berijden, er wel *honderdzesentwintig* heeft. ☞ Ellewoutsdijk is een alleraardigst dorpje, dat, zooals zoovele Bevelandsche plaatsjes, verscholen ligt in zijn oude boomen. Het vroolijke gedoe aan het kleine haventje is de moeite waard om te zien, want vele dorpjes hier hebben eigen haventjes, juist groot genoeg om suikerbiet-schepen en aardappelschuiten te laten laden en lossen, of om ligplaats te bieden aan het met kloppend hart verwachte schip met de spullen voor de jaarlijkse kermis. ☞ Op weg naar Driewegen komen we, even buiten Ellewoutsdijk, langs het park van den ambachtsheer, dat met het daarvoor gelegen, wit gekalkt kasteelachtig gebouw, een ietwat vervallen indruk maakt. Mooier is echter de eenzame toren van wat vroeger hoogstwaarschijnlijk een jachtslot is geweest. Hij staat daar vlak aan den weg, grootendeels begroeid met een dikke, groene klimoplaag. ☞ Bij Driewegen slaan we links af, want de weg rechts brengt ons naar Ovezande en verder naar 's-Gravenpolder, en weldra zijn we te Borssele, een naam, die heel bekend is in Zeeland, als zijnde die van een der oudste adellijke geslachten, dat wijd en zijd vertakt was en in geheel Zeeland

DE KERK TE 'S HEER ARENSKERKE (ZUID-BEVELAND)

uitgestrekte goederen bezat. De bekendste edelen uit dit geslacht waren misschien wel de Van Borssele van der Vere, die een groot gedeelte van Walcheren bezaten en die op het schoone slot Zandenburg, bij Veere, resideerden. ☞ Als we buiten Borssele

komen, dan voert de weg ons naar de Rooms-Katholieke streek van Zuid-Beveland, die zich hoofdzakelijk bevindt in een kring 's-Heerenhoek-Nieuwdorp-Lewedorp-Heinkenszand. Hier zien we, in tegenstelling met het overgrootte gedeelte van Zuid-Beveland, bijna uitsluitend vrouwen met vierkante mutsen en mannen met den voorrand van hun hoedje naar beneden gekeerd: dat zijn de Katholieken. ☞ Dwars door dit landbouwgebied gaan we, waar een warnet van wegen en wegingen kriskras doorheen voert, want westelijk Zuid-Beveland is bij uitstek bezaaid met wegen, die als evenzoovele adertjes dit jonge polderland doorkruisen. ☞ Aardige dorpjes vinden we hier: Heinkenszand, waar men een eenzaam strookje zandgrond vindt, dan Nisse, welks kerk enige prachtige fresco's bezit, vervolgens 's-Heer Abtskerke en Sinoutskerke en tenslotte het gehucht Baarsdorp. Hier treft men nog enkele legenden, die met het oude geloof in verband staan, want, zoo vertelt men, toen de kerk van Baarsdorp door de aanhangers van het nieuwe geloof in gebruik genomen werd, verscheen op ieder der drie kerkdeuren een kruis, dat met geen mogelijkheid uitgewischt kon worden, hoe de inwoners ook probeerden. De dorpelingen werden echter voor hun profane handelingen gestraft en het dorp ging achteruit en raakte vergeten, evenals het Mariaputje, dat ergens dicht bij Baarsdorp moet liggen. Uit dit putje had Maria eens gedronken, en sedert dien tijd

bezat het water een geneeskrachtige werking¹⁾. ☞ Al deze dorpjes zijn gemakkelijk van Goes uit te bereiken zoodat we na zoo'n langen tocht den naasten weg den rijksweg, door 's-Heer Arendskerke en 's-Heer Hendrikskinderen naar ons journey's end nemen

1) Voor een uitgebreide verzameling Zeeuwsche sprookjes, legenden enz. zie het „Zeeuwsch Sagenboek“, door J. R. W. en M. S. Ninge, waaraan enkele in dit artikel vermelde sagen ontleend zijn.